

Mevrouw Bosboom-Toussaint.

Op den 16^{den} September van het jaar 1812 werd in het eenvoudig burgerlijk huis van den apotheker H. Toussaint te Alkmaar een dochtertje geboren, dat de namen Anna Louise Geertruida ontving. Op

haar 8ste jaar werd het kind aan de zorgen van haar grootouders Talma te Harlingen toevertrouwd en keerde eerst tien jaar later weer in haar geboortestad terug, om week aan week te ondervinden, hoe het net, eentonig landstadje na de drukte van den marktdag in zijn soezeligen doezel terugviel. Dat moet voor het jonge meisje niet zeer aantrekkelijk geweest zijn, maar dat zij er hinder van had blijkt niet, haar levendige fantasie, haar frissche kracht, haar energieke werklust hebben er niet onder geleden.

't Verblif in Friesland had haar goed gedaan en aan 't studeeren gezet. Cats, Vondel, Hooft, Tollens, Jean Paul waren haar geen vreenden gebleven en hadden in haar jongen en ontvankelijken geest indrukken verwekt, kiemen gestrooid, die rijke vruchten beloofden. En gaven ook — al waren ze niet dadelijk te plukken. Want uit deze vrouwelijke student, welhaast, in 1833, gediplomeerd schoolhouderes, en spoedig daarop huisonderwijzeres in een deftig gezin te Hoorn, is de romanschrijfster gegroeid, die de jeugd van ons, rijpere vrouwen en mannen, geboeid en getrokken heeft op een wijze, waarvan we ons nu, in dezen tijd van onrust en jacht, nauwlijks meer een voorstelling kunnen maken. Schrijven is een kunst, maar ook een studie. Zoo het aangeboren talent het werken vergeet, wordt het krachteloos. Juffrouw Toussaint heeft het begrepen, en ook toen zij in 1851 door haar huwelijk met den beroemden kerkschilder Bosboom in een anderen levenskring trad en naar den Haag verhuisde, met vlijt en volharding het geheim harer werkzaamheid bewaard.

Reeds vóór dien tijd had zij geschreven, maar wij geven geen lijst van al haar pennevruchten. Genoeg is het op te merken, dat zij genoot van Byron, van Scott en andere

Engelsche schrijvers, dat zij leefde in den tijd, waarin de letterkunde zich gaarne bewoog, in den voortijd, waarin het ongewone, het romaneske de verbeelding prikkelde, dat zij kennis maakte met den Heiloërkring, met Hasebroek en zijn zuster

Elisabeth, met Nicolaas Beets, Brill, Beynen, Potgieter, Hofdijk, de Clerq, Bakhuizen van den Brink en anderen. Haar eerste werken werden met ingenomenheid ontvangen, al spaarde de kritiek der vrienden en bewonderaars haar niet. Zij nam de aanwijzing van haar fouten vriendschappelijk op en is er niet minder door geworden, maar heeft mee een schitterende plaats ontvangen in den kring, die haar met zooveel hartelijkheid opnam.

Haar historische roman, *Het Huis Lauernesse*, die haar tijd min of meer in verrukking bracht, legde den grond voor haar naam en roem. Het was een toneel uit de geschiedenis der Hervorming, met zooveel geschiedkundige waarheid geteekend, dat er weinige aanmerkingen op te maken zijn, en toch met zooveel frischheid ingekleed, dat het geheel aantrekkelijk bleef. In onzen tijd verlangen we wat korters en we zijn verwend aan anderen stijl, maar toch kan ik onzen lezers gerust nog aanraden het met het werk van deze Alkmaarsche juffer eens te probeeren.

De teekening der personen is uitnemend. Daaraan volgt en tegenover haar een halsstarrig inkwisiteur, die alle hoogere roerselen van 't menschenhart bedwingt om zijn ziel te redden. Al haar personen leven en boezemen belangstelling in, haar boek is als een schouwtooneel op schrift, de decoratie spaart zij niet, aan kleeding en meublement is behoorlijk zorg besteed.

Het Protestantsch geloovig hart der schrijfster komt in al deze dingen bescheiden maar vrijmoedig en beslist uit. Zal men haar nu en dan wat „preekerig” moeten noemen, men vergeeft haar de uitweidingen gaarne.

Met dit boek nam de schrijfster een eereplaats in onder

onze Nederlandsche letterkundigen, en 't is een eereplicht voor onze jongelui, deze schrijfster niet te vergeten, zooals helaas met zoo menigeen gebeurt, die men wel als nationale beoormdheid op zijn lijstje heeft staan, van wie men wel anderen napraat, maar met wie men nog nooit de eer en het genoegen eener nadere kennismaking heeft gezocht.

In het tijdvak van 1846 tot 1855 verschenen van deze schrijfster de 10 deelen der Leycesterromans, in den tempel onzer letterkunde een sieraad van hooge waarde. De studie alleen, die aan dezen arbeid verbonden was, moet onze bewondering wekken. Iedereen, die iets van vaderlandsche Geschiedenis weet, beseft, welk een duistere tijd hier te beschrijven was, welk een inwikkeling van belangen en karakters hier het inslaan van den weg der geschiedkundige waarheid bemoeilijkte, hoe bezwaarlijk het was de personen te zien in hun eigen licht. Toch heeft niemand minder dan prof. Fruin getuigd: „Niet alleen als verlichting, ook als historische studie hebben zij (deze romans) groote waarde. Zij kenmerken zich door een oorspronkelijke opvatting van den geest des tijds, die aanleiding tot denken en onderzoeken geeft. Niet, dat de toedracht der zaken er volkomen naar waarheid in beschreven wordt. De historische waarheid is met de eischen der verlichting slechts gedeeltelijk overeen te brengen. De taak van den romanschrijver vestigt de aandacht en wekt de weetgierigheid op, de geschiedschrijver tracht te bevredigen.... De romanière heeft getoond hoe merkwaardig voor onze geschiedenis dit tijdvak geweest is. Geschiedkundigen zijn op die aanwijzing afgegaan.”

Wanneer men let op de personen, die in deze boeken optreden, bewondert men de verscheidenheid, die de schrijfster in haar tekening heeft weten te houden. Oldenbarneveld, Marnix, Leoninus, Buys, Leycester, Sidney, koningin Elisabeth, om maar eenigen te noemen. Hoe weet zij tafreelen te beschrijven! Een weelderig, hoffelijk gezin; een Hollandsch burgerleven; een binnenkamer met diplomaten! Haar dominé's zoeken de baas te worden, haar krijgslieden zijn tuk op strijd en roef, haar politici buigen als knipmessen en hebben den mond vol van woorden en beloften, maar zijn, waar 't te pas komt, koppig als ezels, ongevoelig als steen, dubbelhartig als een ongestadig man. Men moet de portretten maar eens zien! Wellicht leven er nog naneven onder 't tegenwoordig geslacht.

Men ziet in deze boeken „de verdraagzaamheid der klassieke richting, breed maar flauw; den ijver des geloofs, eng, vurig en calvinistisch, of kloek, ernstig en evangelisch. Gij ziet er de blanke onschuld in haar kinderlijkheid en eenvoud tegenover de hoofsche listen en lagen van ijdele pronkers en van wereldsche vrouwen en staatkundige furien, die persoonlijke grieven zoeken te wreken. Gij ziet in meer dan één gedaante den levensstrijd van kloekke mannen u vertoont, worstelingen van passies en beginselen, langzame bekeeringen, die met vallen en opstaan zich voortzetten, overgangen van verhevenheid en kleinheid, en nevens den hartstochtelijken Italian Pescarengio is 't Leycester zelf, wiens innerlijke levensstrijd u wordt voorgesteld.

En waar mejuffrouw Toussaint, te goed protestant en te godsdienstig om bij deze verscheidenheid een onpartijdig toeschouwer te zijn, te waarachtig vrouw om deze wereld ongemoeid haar gang te laten gaan, haar eigene denkbeelden en gevoelens wil uiten, daar heeft zij haar tolk gevonden in dien Gideon Florensz., naar wien de derde afdeling der Leycesterromans genoemd is, en die minder deelneemt aan de handeling, dan wel overal en in alles leerend, vermanend, verbeterend optreedt.

In dezen man heeft de schrijfster „haar toevlucht gevonden, die haar ziel kon vertroosten en opbeuren bij al het kruipen, liegen en veinzen, bij al het alledaagsche overleg, bij al de ijdelheid, die zij te schetsen en te doorleven had. Tusschen al die kasteelen, raadzaalen en grooten, bij al het satijn en fluweel, bij al de onware toestanden, bij al de passien, bij heel het wonderlijk spel, dat de omstandigheden spelen met een menschenziel, ging haar ziel uit naar die hoogere levensopvatting, die ernst maakt van het spel. Gideon Florensz. is de profetische zijde van schrijfsters karakter en door hem moest zij getuigen en zeggen, dat het ten slotte niet de vraag is of gij een Leycester zijt of een Sidney, een Oldenbarneveld

of een Marnix, maar wel, welk een geestelijk mensch gij zijt.”

Het huwelijk heeft de schrijfster niet gedwongen haar pen neer te leggen, maar in gemeenschappelijke kunstzin met haar echtgenoot, hebben beiden in de ontplooiing en ontwikkeling van hun talent hun God geëerd.

Tot in het jaar 1882 heeft Mevrouw Bosboom-Toussaint geschreven en dus niet op de geogoste lauweren gerust. Meer dan een dozijn werken verschenen nog na '55. Grootendeels bewegen zij zich op geschiedkundig gebied en vooral blijft het tijdvak der Hervorming geliefkoosde stof, maar toch is het meer om karakter- en menschenkennis te doen dan om historie en antiekiteiten; er is ook, zou men zeggen, meer rijpheid, meer geestelijke drang tot getuigende en predikende werkzaamheid. Er is meer in, wat iemand noemde „haar neiging tot inwendige zending.”

De laatste romans der schrijfster spelen in het leven van den tegenwoordigen tijd en geven getuigenis van den goeden blik, waarmee de betrekkelijk eenzaam levende vrouw wereld en menschen bekeek en van haar onverzwakte verbeeldingskracht, die aan gewone voorvallen de aantrekkelijkheid van belangrijke gebeurtenissen wist te geven.

Uiterlijk verschillen deze laatste werken nog al met haar eerste, toch is zij zichzelf gelijk gebleven. „Dat zij het leerstellig godsdienstige en wat wij haar inwendige zending noemen, in deze romans ter zijde laat, heeft zijn oorzaak niet in een verminderde liefde voor het godsdienstige of voor de bekeering en wedergeboorte van haar geslacht; maar waarschijnlijk in de ondervinding, die zij heeft opgedaan, dat de strijd van een paar sprekende karakters, even groot, even degelijk en geboren voor elkaar, der kunst een dankbaarder stof opleverde.”

Mevrouw Bosboom is op haar letterkundigen zegetocht gevierd als weinigen. Haar zilveren bruiloft, haar 70ste verjaardag, waren feesten, groot en schoon door algemeenheid en hartelijke waardeering. Er is op haar te kritiseeren, haar fouten en zwakheden zijn niet onopgemerkt gebleven, wie zou volmaakt zijn? Maar zij is de eerbiedige hulde waard van allen, die een hart hebben voor Nederlandsche Geschiedenis en Nederlandschen stijl.

In '86 begon de schrijfster te verminderen en onverwachts nog vernam men, dat zij den 13^{den} April overleden was. „Stil is zij heengegaan. Zij heeft de dagbladen niet in de gelegenheid gesteld, de aandacht van het volk op haar krankte te vestigen. Zij heeft geen openbare betuigingen uitgelokt van vrees, noch beden voor haar behoud. Zonder vertoon, zonder opschudding te weeg te brengen, zonder haar vertrek aan te kondigen, heeft zij de wereld verlaten. Wij zien om — zij is niet meer. Gegaan is zij, gelijk zij gekomen is en gelijk zij geleefd heeft, zonder een schijn van pretentie.”

De ontroering was groot en algemeen, al moet men zich weer moeite doen voor de herinnering. Na haar hebben veel vrouwen de pen leeren voeren, 't zou merkwaardig zijn haar oordeel over haar eigen werk tegenover dat van Mevr. Bosboom te vernemen. Van één ding meenen we wel zeker te zijn, hiervan n.l., dat aan 't werk onzer schrijfsters minder studie besteed wordt dan aan dat der vlijtige romanière.

Vlijt, talent, vriendschap noch liefde zullen haar echter het sterfen verlicht hebben. Maar wij leven in 't vertrouwen, dat zij, die zielerust en leven in God zoo wél wist te beschrijven, ook in haar laatste ure op niet anders gehoopt heeft dan op Zijn genade, die haar zulke schoone talenten verleend had en Wien te eeren en te dienen haar levenstaak was. Niet allen zijn predikers, maar wanneer iemand gepredikt heeft voor haar tijd en haar kring, dan is het deze vrouw geweest. Haar stem behoeft ook nog in onzen tijd niet te verstommen.

Het Nederlandsche volk blijft haar nagedachtenis eeren en heeft voor 't talentvol echtpaar een gewijde plaats in den kring zijner groote dooden.

H. B. v. L.

